

Setawitay Ki

Mag-usap Tayo

We Converse

Cotabato Manobo

Sa Libelu Kesetawit Diyà Sa Telu Balangan Kagi

Libro Ng Pag-uusap Na Nasa Tatlong Salita

A Phrase Book In Three Languages

Art by:
Mitchell Bayo, Daniel Elkins, Angelo Capitan

SUMMER INSTITUTE OF LINGUISTICS Philippines, Inc.

Published
in cooperation with the
Institute of Philippine Languages
and the
Department of Education, Culture and Sports
Manila, Philippines

This book or any part thereof may be copied or adapted and reproduced for use by any entity of the Department of Education, Culture and Sports without permission from the Summer Institute of Linguistics. If there are other organizations or agencies who would like to copy or adapt this book we request that permission first be obtained by writing to:

Summer Institute of Linguistics
P. O. Box 2270 CPO
1099 Manila

We wish to express appreciation to the Canadian International Development Agency and the Alberta Agency for International Development for their assistance in the production of this publication.

**3 Language Phrasebook
Cotabato Manobo**

03.79-1191-5C 57.120PT-914043N
ISBN 971-18-0188-4
Printed in the Philippines
SIL Press

PAUNANG SALITA

Sagana sa ganda at pagkakaiba-ibang kultural ang ating bansa. Mahigit 150 wika ang umiiral sa 300,000 metro kwadrado ng saklaw ng ating bayan, na bawat isa'y may sariling pagkakilangan, sa lalong nakapagpaparilag sa pagkamosaik ng buong bayang Pilipinas.

Sa simula pa lamang ng ating kasaysayan, napanatili na ng mga pamayanang kultural ang kakanyahan ng bawat isa. Ngayon, lalo natin silang dapat himuring higit pang pangalagaan ang kanilang makukulay na pamana. Itaas nating ang ating kapwa Pilipino at patindihin ang kanyang pagmamalaki sa sarili at sa mga ninunong nakapag-ambag sa pagtatatag ng ating bansa upang lalong ibunsod ang pagmamalaki at dangan ng ating pagkabansa.

Ang aklat na ito ay isa lamang sa maraming aklat na naglalayong linangin ang kasanayan sa pagbasa at pagkaunawa at dagdagan ang kaalaman sa pamamagitan ng unang wika, tungo sa pagkatutong bumasa sa wikang pambansa. Pinabibilis ng ganitong pagdulog ang pagkatutong bumasa at ang tagumpay at tiwalang matatamo sa ganitong paraan ay magbubunsod sa estudyante sa hangaring ipagpatuloy ang edukasyon sa wikang pambansa.

Ikinararangal ng Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports na ipakilala ang aklat na ito, ang pinakahuli sa isang serye ng mga aklat na naglalayong palaganapin ang pagkatutong bumasa at sumulat. Habang nalilinang ang mga kasanayang pang-edukasyon na hinahangad ng mga aklat na ito, ang ating bansa sa pangkalahanan ay magtutamo ng kasaganaan.

ISIDRO D. CARIÑO

Kalihim

Sa Muna Kagi

Diyà siini libelu, duen sa medoo upama meikagi diyà sa telu belangan kagi. Duen sa kagi Cotabato Menubù owoy sa kagi Pilipino owoy sa kagi Inglis ma.

Eg-ugpà sa etaw Cotabato Menubù diyà Sultan Kudarat diyà Mindanaw. Salagsà owoy telu ngibu sa kedoo etaw kéén egpeketiig diyà siini balangan kagi. Nesesetepeng sa ligeng di diyà sa kagi Pilipino, liyu daa sa telu titik. Sa Menubù titik p, nesedapag diyà sa Inglis titik f. Sa Menubù titik e, nesedapag diyà sa bawél diyà sa Inglis kagi *but*. Owoy sa Menubù titik é, nesedapag diyà sa bawél diyà sa Inglis kagi *let*. Diyà Menubù, duen ma sa tandà sa igtapped kagi owoy sa egoh-egoh di éhê ini i, - , amuk teliwadà sa kagi owoy éhê ini i, ` , amuk diyà sa tagpedan di.

Duen sa egoh di diyà siini libelu endà tigtu da meseunut sa kagi Menubù diyà sa kagi Pilipino owoy sa kagi Inglis, enù ka amuk endà metudà sa kagi Pilipino owoy sa kagi Inglis, iya sa kenà dì endà meseunut da diyà sa kagi Menubù.

Tigtu miulan siini libelu anì hauwen sa etaw metolol temù sa kagi Menubù. Owoy iya ma, mekebulig siini libelu sa medoo etaw Menubù anì mekesabut da diyà sa Pilipino owoy sa kagi Inglis ma. Megamit ma siini libelu diyà sa medoo kelasi sa kepetéél kebasa.

Medoo sa etaw migbulig egbael siini libelu, labi pa
sa medoo etaw diyà sa menuwa Elem, Lebak, Sultan
Kudarat. Sa medoo duma ké diyà sa Translators'
Association of the Philippines ma sa miggalebek diyà sa
kagi Pilipino. Dodox kinuwa ké anay sa medoo kagi
dalem kedu diyà sa sebaen libelu diyà sa kagi
Agutaynen.

Na amuk duen sa mepelumanan sa medoo kagi
dalem siini libelu, mepion amuk ipetiig da diyà kenami.

Mr. and Mrs. Ross Errington
Summer Institute of Linguistics
Nasuli, Malaybalay
8700 Bukidnon

Paunang Salita

Ang librong ito ay may tatlong salita. Ito ay ang Cotabato Manobo, Filipino, at Ingles na salita.

Ang mga tao na nagsasalita ng Cotabato Manobo ay nakatira sa Sultan Kudarat, Mindanao. Umaabot sila ng 13,000.

Ang bigkas ng kanilang salita ay kagaya ng Filipino maliban sa tatlong titik. Ang p ay kagaya ng titik na f sa Ingles. Ang e ay kagaya ng patinig sa salitang Ingles na *but*. At ang é ay kagaya ng patinig sa salitang Ingles na *let*. Ang gitling ay ginagamit sa gitna ng dalawang patinig at ang kudlit ay ginagamit sa katapusang salita.

Maaring ang mga pangungusap sa Filipino at Ingles ay hindi na katumbas ng Cotabato Manobo, ngunit kung ano ang naibigay iyon ang likas na pagsasalita ng isang wika.

Ito ay mahalaga dahil malalaman natin ang kagandahan ng wika ng Cotabato Manobo. At matutulungan ang Cotabato Manobo na makipag-usap sa Filipino at Ingles. Magagamit din ito para mapaghusay pa ang pagbasa.

Maraming tao ang nagtulong-tulong na gawin ang librong ito, lalo na sa Elem, Lebak, Sultan Kudarat. Katulong din ang kamanggagawa na nasa Translators Association of the Philippines na siyang nagsalin sa Filipino. Karamihan nito ay kinuha sa librong Agutaynen. Kung mayroon kayong itutuwid sa librong ito, makabubuting ipaalam sa amin.

Mr. and Mrs. Ross Errington
Summer Institute of Linguistics
Nasuli, Malaybalay
8700 Bukidnon

Preface

In this book, there are many examples of speaking in three languages. There are Cotabato Manobo words and Filipino words and also English words.

The Cotabato Manobo people live in Sultan Kudarat, Mindanao. There are about 13,000 people who speak this language. The language is pronounced the same as Filipino, except for three letters. The Manobo letter p is pronounced similar to the English letter f. The Manobo letter e is pronounced similar to the vowel in the English word *but*. The Manobo letter é is pronounced similar to the vowel sound in the English word *let*. Glottal stop is written in Manobo as - between some syllables and ` at the end of a word.

There are times in this book when the words do not follow exactly the words in Manobo, especially when the Filipino and English words would not be natural. Instead we tried to make the words natural when the meaning was the same.

This book is really valuable so that people will see how beautiful the Manobo language is. Also, this book can help the Manobo people to be able to converse in Filipino and English. This book will also be used in the classes for fluent reading.

Many people helped in making this book, especially the people in the town of Elem, Lebak, Sultan Kudarat. Our co-workers in the Translators Association of the Philippines also worked on the Filipino words. But we originally got the expressions from a phrase book in the Agutaynen language.

Now if there is anyone who has a correction to make in this book, it is good if they will let us know.

Mr. and Mrs. Ross Errington
Summer Institute of Linguistics
Nasuli, Malaybalay
8700 Bukidnon

Table of Contents

	lapin
Kesebugaay	2
Kelengen	4
Sa keolom diyà sa magtu cgkilalaan	6
Sa malayan	10
Keseolomoy sa medoo loyuk	12
Kekaen	14
Keinau kagi etaw	16
Kebeli owoy kepegeni	18
Kelulan owoy sa keedà	22
Kebaelan sa gai	26
Linadu	28
Diyà sa pengagian	32
Medoo sulat	34
Igsà owoy sagbì	36
Medoo sugù	40
Setawitay	42
Medoo etaw	44
Sa langun taman lawa etaw	50

Table of Contents

Medoo bunga't kayu	54
Medoo pinengalap	56
Kalni	62
Inemen	62
Tigol diyà dalesan	64
Hinagtay owoy uled tanà	66
Medoo eglébéd-lébéd owoy eglayang-layang	68
Agdaw owoy sigep	70
Kagi denu gai	72
Denu sa ulas	74
Agdaw diyà sa padian	74
Kebilang	76
Bukabulali	82

**Kesebugaay
Greetings
Pagsalubong**

COTABATO MANOBO

Kesebugaay

1. Keduwan ko ya?
2. Keduwan yu ya?
3. Angayan ko ya?
4. Angayan yu ya?
5. Dahiya daa.
6. Mangay a diyà keniyu.
7. Mepion magtu simag.
8. Mepion nekebugsang.
9. Mepion mehapun.
10. Mepion sige.

ENGLISH**Greetings**

1. Where are you coming from?
(singular)
2. Where are you coming from?
(plural)
3. Where are you going? (singular)
4. Where are you going? (plural)
5. Over there.
6. I am going to your (place).
7. Good morning.
8. Good noon.
9. Good afternoon.
10. Good evening.

FILIPINO**Pagsalubong**

1. Saan ka galing?
2. Saan kayo galing?
3. Saan ka pupunta?
4. Saan kayo pupunta?
5. Diyan lang.
6. Pupunta ako sa inyo.
7. Magandang umaga.
8. Magandang tanghali.
9. Magandang hapon.
10. Magandang gabi.

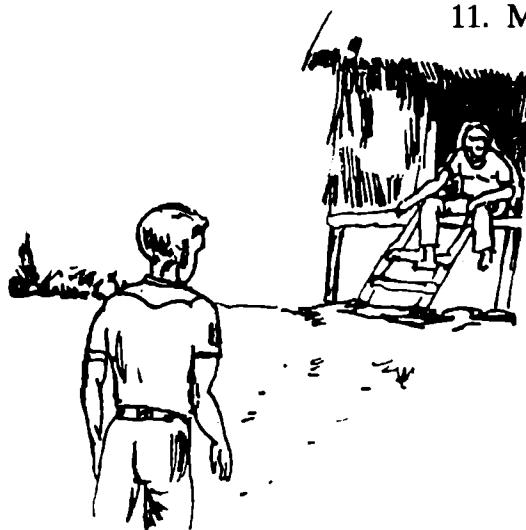
COTABATO MANOBO

Kelengen

1. Kaini a!
2. Lagbas ka!
3. Kuna mabes!
4. Gemow ka.

5. Ugsad ka./Penuu ka.
6. Muna a dé diyà
keniyu..
7. Salidan ku dé kiyu.
8. Lumikù a dé.

9. Mipanaw ki dé.
10. Dutu a dé.
11. Mesehaa ki pa kani.

ENGLISH**FILIPINO****Visiting**

1. Hello! (call at door)
2. Come in!
3. So, it's you! (sg.)
4. Come on up.
Come inside.
5. Sit down.
6. I'll go ahead of
you.
7. I'll be going now.
8. I'm going home
now.
9. Let's go now.
10. Good bye.
11. See you later.

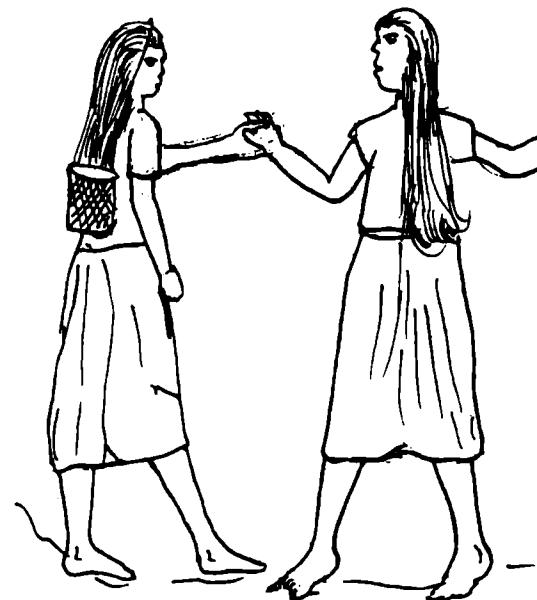
Pagdalaw

1. Tao po!
2. Tuloy!
3. Ikaw pala!
4. Umakyat ka.
Tuloy ka.
5. Maupo ka.
6. Mauuna na ako
sa inyo.
7. Aalis na ako.
8. Uuwi na ako.
9. Tayo na.
10. Babay.
11. Hanggang sa muli.

COTABATO MANOBO

**Sa keolom diyà sa
magtu egkilalaen**

1. Ngadan sa ngadan ko?
2. Aken si ____.
3. Ngadan sa tigtu kenà ko egoh anay?
4. Kenà ko eg-ugpà ini egoh?
5. Keduwan ko ya?
6. Mebaluy pa amuk buligi ko aken?
7. Ngadan sa kenà ku mulig keniko?
8. Eglengen a daa.
9. Magtu ka daa egtebow?
10. Hoò, migtebow a dé egoh neagdaw kedu Manilà dò.

ENGLISH

What to say to people you meet

1. What is your name?
2. I am _____.
3. Where are you from originally?
4. Where do you live now?
5. Where are you coming from?
6. Can you help me?
7. What can I do for you?
8. I just came to visit.
9. Have you just arrived?
10. Yes, I came just yesterday from Manila.

FILIPINO

Sa pagsalubong sa dumarating

1. Ano ang pangalan mo?
2. Ako si ____.
3. Taga saan ka ba talaga?
4. Saan ka nakatira ngayon?
5. Saan ka galing?
6. Pakitulungan mo nga ako.
7. Ano ang maipaglilingkod ko sa iyo?
8. Dumadalaw lang ako.
9. Kararating mo lang ba?
10. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Maynila.

**Sa malayan
The family
Ang mag-anak**

COTABATO MANOBO

Sa malayan

1. Nehagtay doo sa emà ko?
2. Enù, dodoo sa inay ku nematay dé egoh muna palay.
3. Pila yu setelehadiyay?
4. Walu ké setelehadiyay.
5. Kuna sa lebì lawa inanak?
6. Beken, aken sa kinehonon.
7. Piña gepalay ka dé?
8. Telu pulù gepalay a dé.
9. Duen pa sawa ko?
10. Pila sa kedoo anak yu?
11. Lima dé. Duwa bayi owoy telu maama.

ENGLISH**The family**

1. Is your father still living?
2. Yes, but my mother died last year.
3. How many brothers and sisters do you have?
4. There are eight children in our family.
5. Are you the eldest?
6. No, I am the youngest.
7. How old are you?
8. I'm thirty years old now.
9. Are you married?
10. How many children do you have?
11. Five. Two girls and three boys.

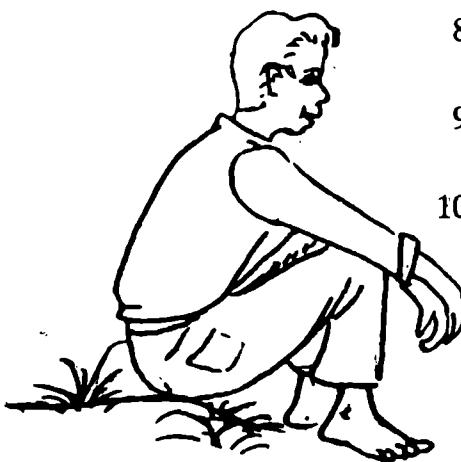
FILIPINO**Ang mag-anak**

1. Buhay pa ba ang tatay mo?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.
3. Ilan kayong magkakapatid?
4. Walo kaming magkakapatid.
5. Ikaw ba ang panganay?
6. Hindi, ako ang bunso.
7. Ilang taon ka na?
8. Tatlumpung taon na ako.
9. May asawa ka ba?
10. Ilan ang anak ninyo?
11. Lima. Dalawang babae at tatlong lalaki.

COTABATO MANOBO

Keseolomoy sa medoo
loyuk

1. Mepion eg-ugpaan sa
menuwa yu.
2. Meiyap a dini.
Melanh.
3. Nelayam ka eg-ilégà.
4. Tigtu mepion
egkaenen iya wé.
5. Tigtu metiig ka
eg-ikagi Inglis.
6. Mepion sa anak ko.
Megebù ma!
7. Mebaluy pa amuk
tuladen ku kiyu?
8. Ipeuwit ku daa diyà
keniyu.
9. Kelukuy a eg-inau
sa niyu kagi.
10. Mepion./ Salamat.

ENGLISH

Speaking with friends

1. Your place is a nice place to live.
2. I like it here. It's peaceful.
3. You are a good cook.
4. That meal was delicious.
5. You speak English well.
6. Your child is beautiful. So healthy!
7. May I take your picture?
8. I will send it to you.
9. I would like to learn your language.
10. Thank you.

FILIPINO

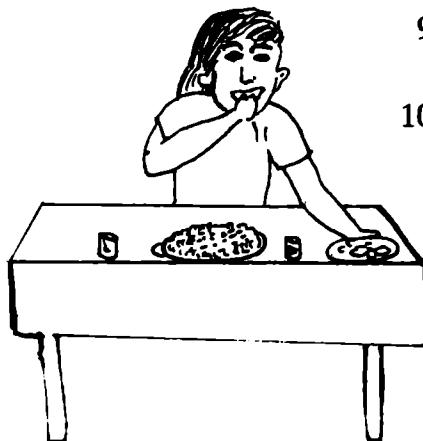
Pakikipag-usap sa kaibigan

1. Magandang tirahan ang iyong lugar.
2. Gusto ko rito. Tahimik.
3. Mahusay kang magluto.
4. Napakasarap ng pagkaing iyan.
5. Mahusay kang mag-Ingles.
6. Maganda ang iyong anak. Napakalusog!
7. Puwede ko ba kayong kunan ng larawan?
8. Ipapadala ko na lang sa inyo.
9. Nais kong matutunan ang salita ninyo.
10. Salamat po.

COTABATO MANOBO

Kekaen

1. Egpeketues a dé.
2. Kumaen ki dé.
3. Pepion ko sa kekaen
ko, yaka
egkemalaan na.
4. Mebengi tigtu siini
kaenen.
Mealas-alas ma.
5. Uman ka pa kuwa.
6. Meked a dé.
Nebesug a dé.
7. Diisek daa sa kinaen
ko!
8. Temù ka anì
kumegebù ka.
9. Enget dé. Tigtu a dé
nebesug.
10. Begayan a pa sa
wayeg.

ENGLISH

Eating

1. I'm hungry.
2. Let's eat now.
3. Eat well, don't be shy.
4. This is delicious. It's a little peppery.
5. Take some more.
6. I can't. I'm full.
7. You ate so little!
8. Take some more so you'll get fat.
9. That's enough. I'm really full.
10. Please give me some water (to drink).

FILIPINO

Pagkain

1. Gutom na ako.
2. Kumain na tayo.
3. Kumain kang mabuti; huwag kang mahiya.
4. Masarap ang pagkaing ito. Maanghang-anhang.
5. Kumuha ka pa.
6. Ayaw ko na. Busog na ako.
7. Kaunti lang ang kinain mo!
8. Dagdagan mo para tumaba ka.
9. Tama na iyan. Busog na busog na ako.
10. Pahingi nga po ng tubig.

COTABATO MANOBO

Keinau kagi etaw

1. Metiig ka pa sa
kagi Pilipino?
2. Egpeketiig a doo
tukééy.
3. Egpekeikagi a doo
tukééy.
4. Ngadan sa _____
diyà sa niyu kagi?
5. Ngadan ini i diyà
sa niyu kagi?
6. Egketiigan ko pa sa
inikagi ku?
7. Endà, ikagi ko dema.
8. Pelénég ko hih.
9. Eg-inauwan ku
pelawà sa kagi
Pilipino.
10. Nesugat pa iya wé?

ENGLISH

Language learning

1. Do you know how to speak Filipino?
2. I can understand a little.
3. I can speak it a little.
4. What is _____ in your language?
5. What's the name for this in your language?
6. Did you understand what I said?
7. No, please repeat it.
8. Slowly please.
9. I am still learning how to speak Filipino.
10. Is that correct?

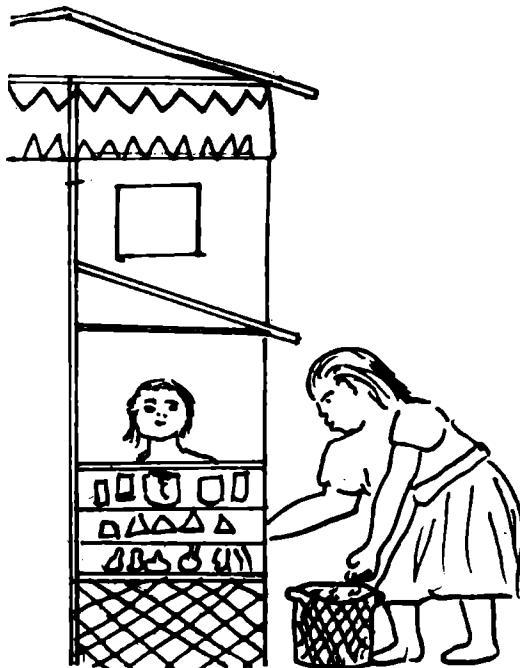
FILIPINO

Pag-aaral ng wika

1. Marunong ka bang mag-Filipino?
2. Nakakaintindi ako ng kaunti. .
3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.
4. Ano ang _____ sa inyong salita?
5. Ano ang tawag nito sa inyong salita?
6. Naintindihan mo ba ang aking sinabi?
7. Hindi, pakiusit.
8. Dahan-dahan po.
9. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Filipino.
10. Tama ba iyan?

COTABATO MANOBO

Kebeli owoy kepegeeni

1. Pila sa sakamitelu siini tila?
2. Tigtu mapulù!
Mebaluy pa amuk kulangan?
3. Endà ma milagà di.
4. Pila sa uyot ko?
5. Mebaluy pa amuk epat pulù daa?
6. Na. Pila kamitelu sa kuwaen ko?
7. Meiyap ka pa meli sa ikam?
8. Mepion ini i.
Binaelan belad.
9. Ngadan migbael iya wé?
10. Aken. Tinulù i Inay aken.

ENGLISH

Buying and bargaining

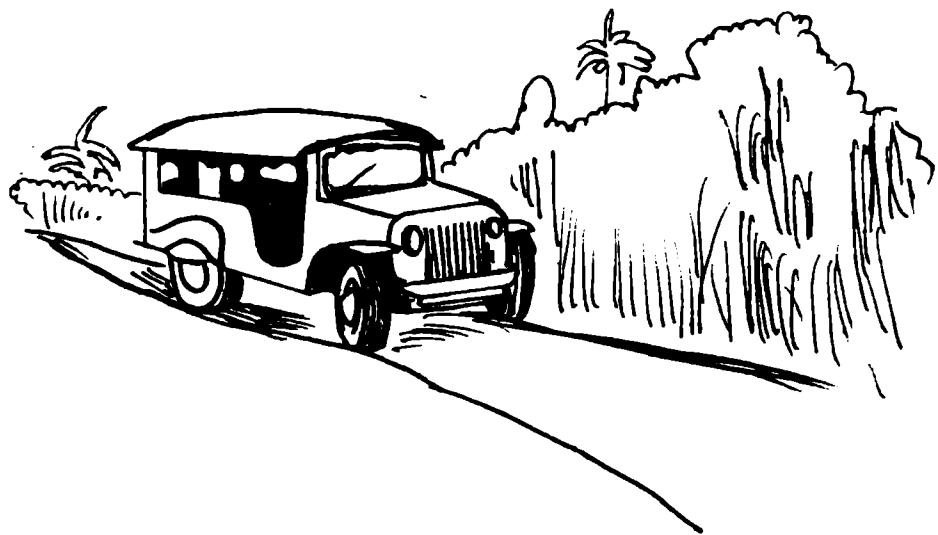
1. How much is a meter of this cloth?
2. So expensive! Can it be discounted?
3. That's cheap already.
4. How much do you want for it?
5. How about forty (pesos)?
6. Okay. How many meters do you want?
7. Would you like to buy a sleeping mat?
8. This one is nice. It's handmade.
9. Who made it?
10. I did. My mother taught me how.

FILIPINO

Pagbili at pagtawad

1. Magkano ang isang metro ng telang ito?
2. Ang mahal naman! Puwede bang matawaran?
3. Mura na iyan.
4. Magkano ang gusto mo?
5. Puwede bang kuwarenta na lang?
6. Sige. Ilang metro ang kukunin mo?
7. Gusto mo bang bumili ng banig?
8. Maganda ito. Gawa sa kamay.
9. Sino ang gumawa niyan?
10. Ako. Tinuruan ako ng nanay ko.

**Kelulan owoy sa keedà
Cargo and transportation
Pagkakarga at pagsakay**

COTABATO MANOBO

Kelulan owoy sa keedà

1. Mangay ka dutu
Dabaw dò?
2. Enù, ngadan sa
edaan ku mangay
dutu?
3. Edà ka siedò bus.
4. Munut yu kenak.
5. Aken dé sa umuwit
sa langun taman
yu.
6. Ulan dé, duen dé
sa umuwit.
7. Tangtang ko siedò
sebaen. Aken dé
sa umuwit.
8. Pila langun ini i?
9. Tigtu mapulù. Ungayà
ku epat pilak daa.
10. Tigtu mebegat!
Hiduwi ko dé aken.

ENGLISH

Cargo and transportation

1. Are you going to Davao?
2. Yes, what do I take to get there?
3. You take that bus.
4. Follow me.
5. I will carry your cargo.
6. Never mind, there is already someone to carry it.
7. Just leave that one. I will carry it.
8. How much for all this?
9. So expensive! How about four pesos?
10. But this is so heavy! Have a heart.

FILIPINO

Pagkakarga at pagsakay

1. Pupunta ka ba sa Davao?
2. Oo, ano ang aking sasakyang papunta roon?
3. Sumakay ka sa bus na iyon.
4. Sumunod kayo sa akin.
5. Ako na ang magdadala ng kargada ninyo.
6. Huwag na lang, may magdadala na.
7. Iwan mo ang isang iyan. Ako na ang magdadala.
8. Magkano ang lahat ng ito?
9. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.
10. Ang bigat-bigat naman! Maawa ka sa akin.

COTABATO MANOBO

11. Kenà sa medoo
edip mangay Isulan?
12. Dutu pelà, dodox
mepion pa edà ka
diyà sa telaysikol.
13. Pila keulas
eg-ipanawen?
14. Mepion amuk
umuwit ki pa sa
legà?
15. Endà, medoo sa
mebeli ko diyà
kalasada.
16. Edà yu dé. Itagù
ku sa kalga yu
diyà lekeatas.
17. Pila sa naked
sukay lapeg sa
medoo kalga ku?
18. Ngadan sa kenà ko
tumenà?
19. Sa padian.
20. Duwa pulù pilak
daa.

ENGLISH

11. Where are the jeepneys going to Isulan?
12. Over there, but it's better to take a tricycle.
13. How many hours does the trip take?
14. Do we need to take something to eat?
15. No, you can buy a lot of things along the way.
16. Get on. I will put your cargo on top.
17. How much is the fare for myself and the cargo?
18. Where will you get off?
19. At the market.
20. Twenty pesos only.

FILIPINO

11. Nasaan ang mga dyip papunta sa Isulan?
12. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay ka sa traysikel.
13. Ilang oras ang biyahe?
14. Kailangan bang magdala tayo ng baon?
15. Hindi, marami kang mabibili sa daan.
16. Sakay na. Ilalagay ko ang kargada ninyo sa ibabaw.
17. Magkano ang aking pasahe pati ang kargada ko?
18. Saan ka bababa?
19. Sa palengke.
20. Bente pesos lang.

COTABATO MANOBO

Kebaelan gai

1. Mepion owoy endà dé eg-udan di.
2. Megenaw amuk eg-udan.
3. Temù egkelamag enù ka duen sa bagiyu dutu Cotabato dò.

4. Medoo sa libutà diyà dalan enù ka sasang udan dé.
5. Tigtu meleges sa udan egoh neagdaw.
6. Nekeenaw a danà sa kilat egoh sigep.
7. Tigtu meedup danà di sasang pengagdaw ini egoh.
8. Meedup dini dodox megenaw takà diyà getan.

ENGLISH

The seasons

1. It's good that it's no longer raining.
2. It's cold when it rains.
3. It's very windy because there's a typhoon in Cotabato.
4. The road is muddy because it's rainy season.
5. It rained very hard yesterday.
6. I woke up because of the thunder last night.
7. It's very hot because it's dry season.
8. It's hot here, but it's always cool in the mountains.

FILIPINO

Kalagayan ng panahon

1. Mabuti at hindi na umuulan.
2. Maginaw kung umuulan.
3. Masyadong mahangin dahil may bagyo sa Cotabato.
4. Maputik ang daan dahil tag-ulang.
5. Napakalakas ng ulan kahapon.
6. Nagising ako dahil sa kulog kagabi.
7. Napakainit dahil tag-init na ngayon.
8. Mainit dito, pero laging maginaw sa bundok.

COTABATO MANOBO

Linadu

1. Duen linadu ko?
2. Duen linadu ku.
3. Angay ka duktul dò.
4. Ngadan sa kenà duktul?
5. Ngadan sa niko egtugedamen?
6. Mesakit sa ulu ku.
7. Migsuwah a egoh sigep.
8. Eg-ayungen a owoy meedup sa lawa ku.
9. Egkegenaw a kéén.
10. Inem ko siini bulung uman nekebugsang.

ENGLISH**FILIPINO****Sickness**

1. Are you sick?
2. I am sick.
3. Go to the doctor.
4. Where is there a doctor?
5. Tell me how you feel.
6. I have a headache.
7. I vomited last night.
8. I feel dizzy and have a fever.
9. I think I have malaria.
10. Take this medicine every noon.

Karamdaman

1. May sakit ka ba?
2. May sakit ako.
3. Pumunta ka sa doktor.
4. Saan ang may doktor?
5. Ano ang iyong nararamdaman?
6. Masakit ang aking ulo.
7. Nagsuka ako kagabi.
8. Nahihilo ako at may lagnat.
9. May malaria yata ako.
10. Inumin mo ang gamot na ito tuwing tanghali.

**Diyà sa pengagian
At school
Sa paaralan**

COTABATO MANOBO

Diyà sa pengagian

1. Dineg-dineg yu
pelawà mepion.
2. Sagbii yu sa igsà.
3. Petaled yu sa
kebasa yu.
4. Basa yu diyà sa
penemdem yu daa.
5. Dulì yu inauwi ini i.
6. Umigsà a, sagbì yu.
7. Pehagtaw yu sa belad
yu amuk netiigan
yu sa sagbì yu.
8. Petaled ko. Endà
egdinegen ké duu.
9. Nesugat.
10. Neamu.

ENGLISH**At school**

1. Listen first.
2. Answer the question.
(pl)
3. Read aloud.(pl)
4. Read silently.
5. Study this again.
6. I'll ask a question,
you answer.
7. Raise your hand if
you know the
answer.
8. Speak louder. We
can't hear you.
9. Right.
10. Wrong.

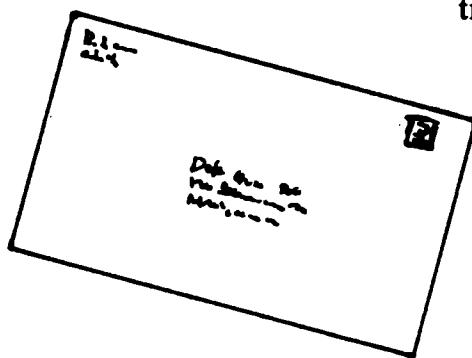
FILIPINO**Sa paaralan**

1. Makinig muna kayo
nang mabuti.
2. Sagutin ninyo ang
tanong.
3. Basahin ninyo nang
malakas.
4. Basahin ninyo nang
tahimik.
5. Pag-aralan ninyo
itong muli.
6. Magtatanong ako,
sagutin ninyo.
7. Itaas ninyo ang
inyong kamay
kung alam ninyo
ang sagot.
8. Lakasan mo. Hindi
namin marinig.
9. Tama.
10. Mali.

COTABATO MANOBO

Medoo sulat

1. Pesagbay ko pa
aken sa niko
bulpin dalut.
2. Peuwit a sa sulat
diyà sa inay ku.
3. Ungayà ku sa
kalatas, sedeketen,
owoy subeli.
4. Pilmawi ko pa ini i.
5. Peuwiti ko pa siini
sulat.
6. Pebili ko aken sa
duwa igpedeket
tigsepilakay.
7. Kenà di mebaluy
peuwitan ku sa
tiligelama?

ENGLISH

Letters

1. Please lend me your pen for a moment.
2. I will send a letter to my mother.
3. I need paper, stamps, and an envelope.
4. Please sign here.
5. Mail this letter.
6. Give me two one-peso stamps.
7. Where can one send a telegram?

FILIPINO

Pagliham

1. Pahiram nga ng ballpen mo sandali.
2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko.
3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre.
4. Pakipirma po dito.
5. Ihulog mo ang sulat na ito.
6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-pipiso.
7. Saan maaaring magpadala ng telegrafo?

COTABATO MANOBO

Igsà owoy sagbì

1. Ngadan ini i?
2. Ngadan iya wé?
3. Ngadan edò é?
4. Épê iya wé pinsil?
5. Naken iya wé.
6. Nengan? Ngadan di?
Épê di?
7. Kenà? Maen di ya?
Nuenen iya wé?
8. Maen di ya endà?
9. Ngadan sa ungayà
ko?
10. Ngadan sa ungayà
ko?
11. Ngadan sa egbaelan
ko?
12. Endà duen di.
13. Ngadan sa duma
ko?
14. Endà duen di.
Aken daa.

ENGLISH**FILIPINO****Questions and answers**

1. What is this?	Tanong at sagot
2. What is that?	1. Ano ito?
3. What is that over there?	2. Ano iyan?
4. Whose pencil is that?	3. Ano iyon?
5. That's mine.	4. Kaninong lapis iyan?
6. When? Who?
Whose?	5. Akin iyan.
7. Where? Why? How?	6. Kailan? Sino?
Kanino?
8. Why not?	7. Saan? Bakit?
Papaano?
9. What do you want?	8. Bakit hindi?
10. What do you need?	9. Ano ang gusto mo?
11. What are you doing?	10. Ano ang kailangan mo?
12. Nothing special.	11. Ano ang ginagawa mo?
13. Who is your companion?	12. Wala naman.
14. None. I am alone.	13. Sino ang kasama mo?
	14. Wala. Nag-iisa ako.

COTABATO MANOBO

15. Egkilalaen ko pa
sa kapitan siedò
baliyu?
16. Egkilalaen ku diyà
sa palas di daa.
17. Ngadan sa ngadan
di?
18. Endà metulengan
ku duu./
Nelipengan ku dé.
19. Endà metiigan ku
duu.
20. Endà metiigan ku
duu./ Enday.
21. Muni dé diyà
keniko.
22. Kenà di mebaluy
egpepion sa lilus?
23. Mebaluy pa unuti
ko aken?
24. Egkelakawan a.

ENGLISH

15. Do you know the captain of that village?
16. I know him by sight.
17. What is his name?
18. I don't remember./ I have forgotten.
19. I don't understand.
20. I don't know.
21. It's up to you.
22. Where can I get a watch repaired?
23. Would you please accompany me?
24. I'm in a hurry.

FILIPINO

15. Kilala mo ba ang kapitan ng barangay na iyon?
16. Kilala ko lang siya sa mukha.
17. Ano ang pangalan niya?
18. Hindi ko matandaan./ Nakalimutan ko na.
19. Hindi ko maintindihan.
20. Hindi ko alam./ Aywan ko.
21. Bahala ka na.
22. Saan maaaring magpakumpuni ng relo?
23. Maaari bang samahan mo ako?
24. Nagmamadali ako!

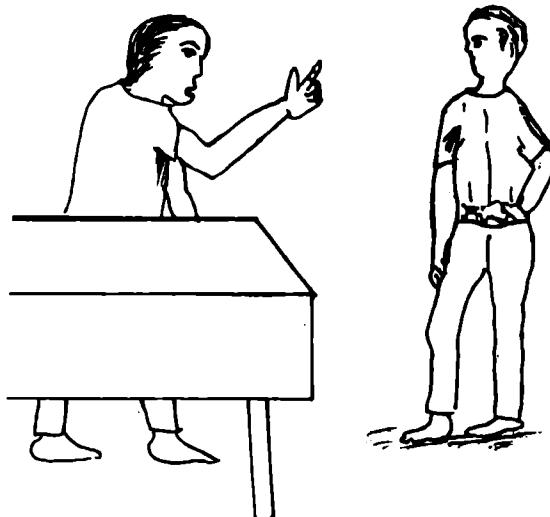
COTABATO MANOBO

Medoo sugù

1. Angay ka dini.
2. Buligi ko aken.
3. Uwiti ko aken sa Coke.
4. Ukai ko sa pintuan.
5. Pintui ko sa tatawan.

6. Hediya ko dé.
7. Aken dé.
8. Dalut daa.
9. Dulì ko sa inikagi ko.

10. Unut ka kenak.

ENGLISH**FILIPINO****Commands**

1. Come here.
2. Help me.
3. Bring me a Coke.
4. Open the door.
5. Close the window.
6. Never mind.
7. I'll do it.
8. Just a moment.
9. Please repeat what you said.
10. Come with me.

Mga utos

1. Halika rito.
2. Pakitulungan mo ako.
3. Dalhan mo ako ng Coke.
4. Buksan mo ang pinto.
5. Sarhan mo ang bintana.
6. Bayaan mo na.
7. Ako na lang.
8. Sandali lang.
9. Pakiulit mo nga ang iyong sinabi.
10. Sumama ka sa akin.

COTABATO MANOBO

Setawitay

1. Ngadan egbaelan ko ya?

1a. Eg-ugsad a.

1b. Egsulat a sa gugud.

1c. Egbasawen ku sa libelu.

1d. Eglabung a.

1e. Egpiopian ku sa medoo ginis ku.

2. Angayan ko ya?

2a. Mangay a pengagian dò.

2b. Mangay a Lebak dò.

2c. Mangay a lawa't wayeg dò.

3. Ngadan sa baelan ko dahiya?

3a. Meli a sa manuk.

3b. Dagangen ku sa kapi.

3c. Memula a sa tinabel ku.

4. Nengan ko lumikù?

4a. Lumikù a kani.

4b. Lumikù a simag.

4c. Lumikù a Sapetu.

ENGLISH

Conversations

1. What are you doing?
 - 1a. I'm sitting.
 - 1b. I'm writing a story.
 - 1c. I'm reading a book.
 - 1d. I'm cooking rice.
 - 1e. I'm washing my clothes.

2. Where are you going?
 - 2a. I'm going to school.
 - 2b. I'm going to Lebak.
 - 2c. I'm going to the river.

3. What will you do there?
 - 3a. I will buy a chicken.
 - 3b. I will sell coffee.
 - 3c. I will plant my vegetables.

4. When will you come back?
 - 4a. I will come back later.
 - 4b. I will come back tomorrow.
 - 4c. I will come back on Saturday.

FILIPINO

Pag-usap

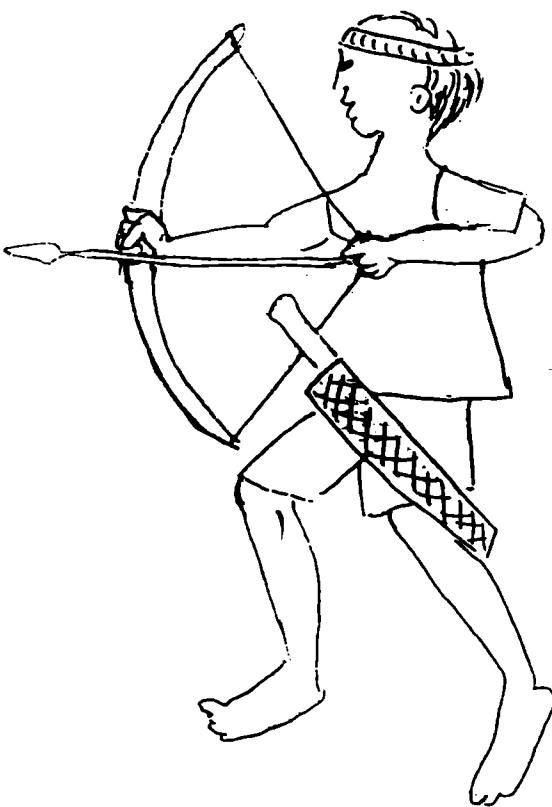
1. Ano ang ginagawa mo?
 - 1a. Nakaupo ako.
 - 1b. Sumusulat ako ng kuwento.
 - 1c. Nagbabasa ako ng aklat.
 - 1d. Nagsasaing ako.
 - 1e. Naglalaba ako.

2. Saan ka pupunta?
 - 2a. Pupunta ako sa paaralan.
 - 2b. Pupunta ako sa Lebak.
 - 2c. Pupunta ako sa ilog.

3. Ano ba ang gagawin mo roon.
 - 3a. Bibili ako ng manuk.
 - 3b. Magtitinda ako ng kape.
 - 3c. Magtatanim ako ng aking gulay.

4. Kailan ka umuwi?
 - 4a. Uuwi ako mamaya.
 - 4b. Uuwi ako bukas.
 - 4c. Uuwi ako sa Sabado.

COTABATO MANOBO

Medoo etaw
anak bayi
anak maama
balay
balu
batà
bata-batà
bayi
bébê
bébê
duma telehadiay
emà
etaw
épél/ibò
hadi
inay
kakay

ENGLISH	FILIPINO
People	Mga tao
daughter	anak na babae
son	anak na lalaki
fiancee	nobja
widow/widower	balo
child	bata
youth	kabataan
female	babae
grandchild	apo
grandparent	lolo, lola
relative	kamag-anak
father	ama, tatay
person	tao
brother-in-law, sister-in-law	bayaw/hipag
younger brother/sister	nakababatang kapatid
mother	ina, nanay
elder brother/sister	nakatatandang kapatid

COTABATO MANOBO

kenogon

kinehonon

kuntelà

lebì lawa

loyuk

maama

melaud

momò

nugangan

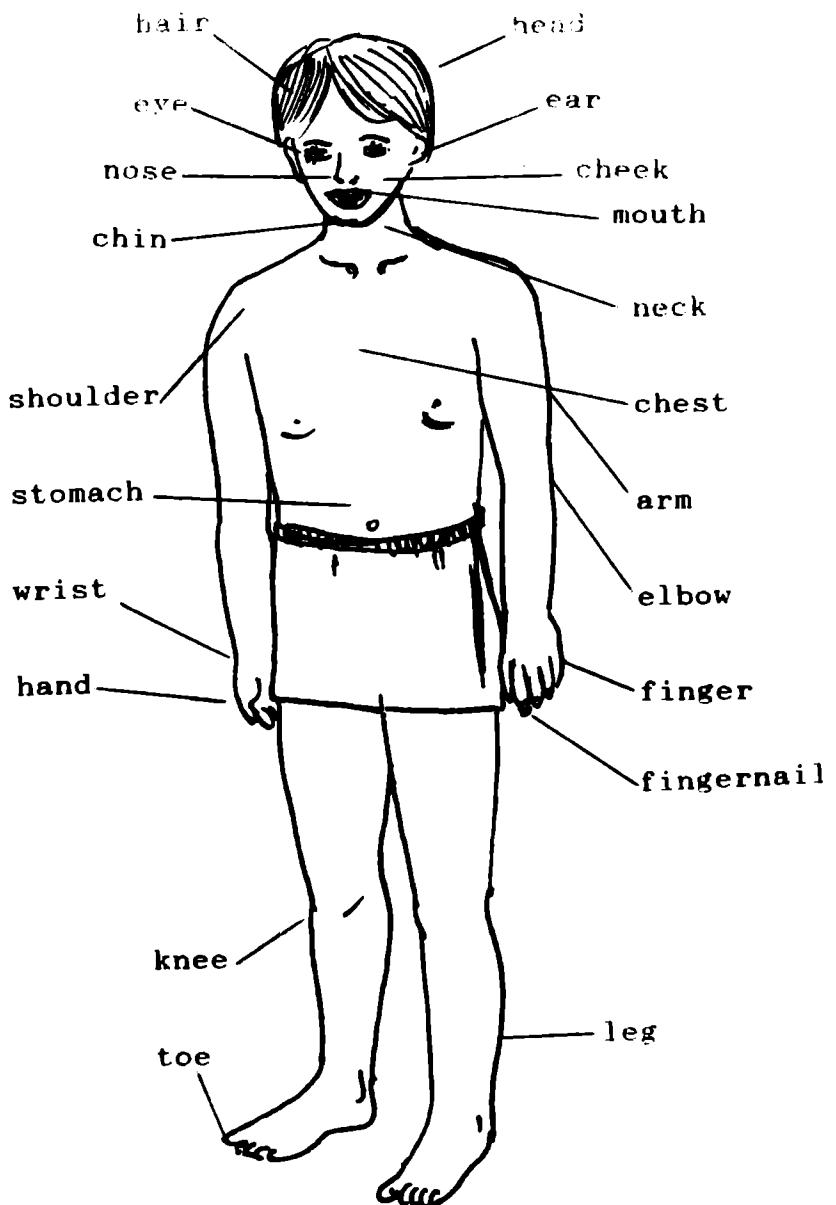
nugangan

sawa

talingkupan

telehadi

ENGLISH	FILIPINO
young woman (unmarried)	dalaga
youngest child	bunso
enemy	kaaway
eldest child	panganay
friend	kaibigan
male	lalaki
young man (unmarried)	binata
nephew/niece	pamangkin
son/daughter-in-law	manugang
parent-in-law	biyanan
husband/wife	asawa
townmate	kababayhan
first cousin	pinsang buo

The body parts

COTABATO MANOBO

**Sa langun taman
lawa etaw**

atay

bahà

balut ulu

bekeleng

belad

bubun

dilà

ebà

getek

gusuk

idung

iyug

kagpa

kemel

kilay

kilay

ENGLISH**FILIPINO****The body parts****Bahagi ng katawan****liver****atay****chin****baba****hair (head)****buhok****throat****lalamunan****arm****bisig****leg/ thigh****hita****tongue****dila****mouth****bibig****stomach****tiyan****rib****tadyang****nose****ilong****back****likod****chest****dibdib****finger****daliri****face****mukha****forehead****noo**

COTABATO MANOBO

lieg
lisen
lulud
mata
ngipen
pedu
pelula
pengemù
pusung
siku
sulu
takem lisen
telinga
tigbakal
tuelan

ENGLISH**FILIPINO**

neck	leeg
leg--lower	binti
knee	tuhod
eye	mata
teeth	ngipin
gall bladder	apdo
shoulder	balikat
hand	kamay
heart	puso
elbow	siko
nail	kuko
feet	paa
ear	tainga
thumb	hinlalaki
bone	buto

COTABATO MANOBO

Medoo egbunga't kayu

agit

badak

bayabas

belangas

bukadu

gimas

kalamunding

lepò

manggà

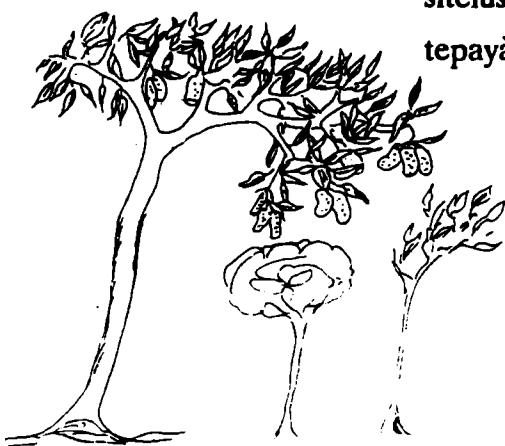
nanas

pegà

saging

sitelus

tepayà

ENGLISH**FILIPINO****Fruit trees****Mga bungang kahoy**

coconut--young	buko, mura
jackfruit	langka
guava	bayabas
rambutan	rambutan
avocado	abokado
bread fruit	rimas
kalamansi	kalamansi
coconut	niyog
mango	mangga
pineapple	pinya
pomelo	suha
banana	saging
orange	dalanghita
papaya	papaya

COTABATO MANOBO

Medoo pinengalap

bawang

belotung

dobung

giya

kamantis

kangkong

kasilà

katilà

katilà kayu

kelang

labù

lansunà

ENGLISH	FILIPINO
Vegetables	Mga gulay
garlic	bawang
mung beans	munggo, balatong
bamboo shoots	labong
ginger	luya
tomato	kamatis
swamp cabbage	kangkong
red pepper	sili
sweet potato	kamoteng baging
cassava	kamoteng kahoy
corn	mais
squash--white	upo
onion	sibuyas

COTABATO MANOBO

lindeg

lipuliyu

ludeng

paku

pitsay

puliya

pusù saging

putù

segutung

seloyut

tapasal

ENGLISH**FILIPINO**

spinach	alugbati
cabbage	repolyo
taro	taro
fern	pako
pechay	petsay
balsam apple, bitter melon	ampalaya
banana blossom	puso ng saging
beans—long	sitao, sitaw
eggplant	talong
okra	okra
squash—yellow	kalabasa

**Kalni
Meat
Karne**

COTABATO MANOBO

Kalni

kalni babuy
kalni manuk
kalni petudiyal
kalni sapi
kiyumang/kelegpang
pangus
sedà
seladeng
tinggalung
ubal

Inemen

kapi
gatas
giya
meemis
tsa

ENGLISH**Meat**

pork	karneng baboy
chicken	karneng manok
duck	karneng pato
beef	karneng baka
crab	alimasag
dried fish	daing, tuyo
fish	isda
deer	usa
wild dog	asong gubat
monkey	matsing/tsonggo

FILIPINO**Karne****Beverages**

coffee	Inumin
milk	cape
ginger tea	gatas
sugar	salabat
tea	asukal
	tsa, tsaa

COTABATO MANOBO

Tigol diyà dalesan

bankù

basù

bilu

dananan

gelat

kaban

kalà

kelu

kuden

kulagbu

ikam

iluh

lamisan

pegenos

pelanggana

salidut

ENGLISH**Household implements**

chair/ bench

glass

plate

pillow

knife

chest

frying pan

long knife

cooking pot

mosquito net

mat

ladle

table

broom

basin/tub

spoon

FILIPINO**Mga kagamitan sa bahay**

bangko

baso

plato

unan

kutsilyo

kahon

kawali

tabas

kaldero

kulambo

banig

sandok

mesa, hapag

walis

palanggana

kutsara

COTABATO MANOBO

Hinagtay owoy uled tanà

babuy

bakbak

bitog

bau

ebos

kalabaw

kudà

manuk

miyong

piyak

sapì

tektek

tuyang

ubal

uled

umelen

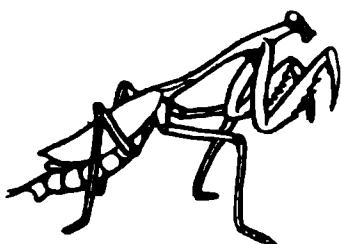
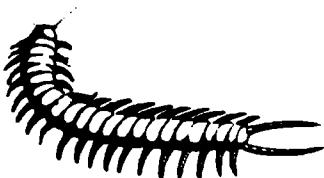
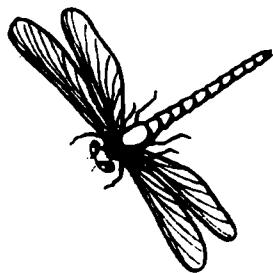
ungéh

usa

ENGLISH**FILIPINO****Animals****Mga hayop**

pig	baboy
frog	palaka
tadpole	kiti-kiti
turtle	pagong
rooster	tandang
carabao	kalabaw
horse	kabayo
chicken	manok
cat	pusa
chick	sisiw
cow	baka
lizard	butiki
dog	aso
monkey	matsing, unggoy
snake	ahas
hen	inahing manok
mouse, rat	daga
deer	usa

COTABATO MANOBO

**Medoo eglébéd-lébéd
owoy eglayang-layang**
ipes
kalibangbang
ketot
konok
kopoh
kutu
langaw
laylay
limegu
sonam
tebulegan
tegenek, lipet
tepidut
tepilak
tungtung

ENGLISH**FILIPINO****Insects****Mga Insekto/kulisap**

cockroach	ipis
butterfly	paru-paro
grasshopper	tipaklong
termite	anay
spider	gagamba
louse, lice	kuto
fly	langaw
cicada	kuliglig
worm	uod, bulati
ant	langgam
bee	bubuyog
mosquito	lamok
dragonfly	tutubi
centipede	alupihan
firefly	alitaptap

COTABATO MANOBO

Agdaw owoy sigep

1. ini egoh di, siini sigep
2. egoh neagdaw, egoh na sigep
3. egoh mapun neagdaw
4. simag, sigep simag
5. egoh duwa dé agdaw
6. egoh duwa dé sigep
7. lapus
8. magtu simag
9. nekebugsang
10. mehapun
11. eleden agdaw
12. egtagkup
13. sigep
14. teliwadà sigep

ENGLISH**FILIPINO****Day and night**

1. today, tonight	1. ngayon, mamayang gabi
2. yesterday, last night	2. kahapon, kagabi
3. yesterday afternoon	3. kahapon ng hapon
4. tomorrow, tomorrow night	4. bukas, bukas ng gabi
5. day before yesterday	5. kamakalawa
6. night before last	6. kamakalawa ng gabi
7. dawn	7. madaling-araw
8. morning	8. umaga
9. noon	9. tanghali
10. afternoon	10. hapon
11. sunset	11. paglubog ng araw
12. twilight	12. agaw-dilim
13. evening	13. pagkalipas ng dilim, gabi
14. midnight	14. hating-gabi

COTABATO MANOBO

Kagi Denu Gai

1. egoh giina
2. ini egoh di
3. siini magtu simag
4. siini mapun
5. igkani
6. sakapadian
7. segebulan
8. segepalay
9. sebaen agdaw
10. uman agdaw
11. egoh segepalay dé
12. siini palay
13. segepalay pa

ENGLISH**Time expressions**

1. a while ago
2. now
3. this morning
4. this afternoon
5. later today
6. one week
7. one month
8. one year
9. someday
10. every day
11. last year
12. this year
13. next year

FILIPINO**Panahon**

1. kanina
2. ngayon
3. ngayong umaga
4. ngayong hapon
5. mamaya
6. isang linggo
7. isang buwan
8. isang taon
9. balang-araw
10. araw-araw
11. nakaraang taon
12. ngayong taong ito
13. sa susunod na taon

COTABATO MANOBO

Denu sa ulas

1. Ngadan sa ulas
umedung sa miting?
2. Alas siyow magtu
simag. Ala una
nekebugsang. Alas
duwa owoy tengà
mapun.
3. Ngadan ulas dé?
4. Nekesaip yu dé.

Agdaw diyà sa padian

Akad

Isenin

Salasa

Aleba

Kamis

Diyamat

Sapetu

ENGLISH**Time**

1. What time does the meeting start?
2. Nine in the morning. 1:00 in the afternoon. At 2:30 pm.
3. What is the time?
4. You're late.

FILIPINO**Pagsasabi ng oras**

1. Anong oras magsisimula ang pulong?
2. Alas nuebe ng umaga. Ala-una ng hapon. Alas-dos y medya ng hapon.
3. Anong oras na?
4. Huli na kayo.

Days of the week

Sunday

Monday

Tuesday

Wednesday

Thursday

Friday

Saturday

Araw na linggo

Linggo

Lunes

Martes

Miyerkoles

Huebes

Biyernes

Sabado

COTABATO MANOBO

Kebilang

sebaen

duwa

telu

epat

lima

enem

pitu

walu

siyow

sepulù

duwa pulù

telu pulù

siyow pulù

melatuh, megatus

sengibu

selagsà

ENGLISH	FILIPINO
Counting	Pagbilang
one	isa
two	dalawa
three	tatlo
four	apat
five	lima
six	anim
seven	pito
eight	walo
nine	siyam
ten	sampu
twenty	dalawampu
thirty	atlumpu
ninety	siyamnapu
one hundred	isang daan
one thousand	isang libo
ten thousand	isang laksa

COTABATO MANOBO

muna

keduwa

ketelu

keepat

segulê

duwa gulê

telu gulê

mesagkat

singgulééy

takà

sigel

ENGLISH**FILIPINO**

first	una
second	ikalawa
third	ikatlo
fourth	ikapat, ikaapat
once	minsan
twice	dalawang beses
three times	tatlong beses, ult
often	madalas
seldom	bihira
always	lagi
sometimes	paminsan-minsan

Bukabulali

Vocabulary

Bokabularyo

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
agdaw	araw	day
agit	buko, mura	coconut (young)
amuk	kung	if
anì	para	so that
anak	anak	child
angay	punta	go
atay	atay	liver
bébê	lolo, lola	grandparent
bébê	apo	grandchild
babuy	baboy	pig, pork
badak	langka	jackfruit
baelan	gagawin	will do
bagiyu, sepuk	bagyo	typhoon
bahà	baba	chin
bakbak	palaka	frog
balay	nobyá	fiancee
baliyu	barangay	village
balu	balo	widow, widower
balut ulu	buhok	hair (head)
bankù	bangko	chair, bench
basù	baso	glass
basa	basahin	read
batà	bata	child
bata-batà	kabataan	youth

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
bau	pagong	turtle
bawang	bawang	garlic
bayabas	bayabas	guava
bayi	babae	woman
bekeleng	lalamunan	throat
beken	hindî	no, wrong
belad	kamay, bisig	hand, arm
belangas	rambutan	rambutan
belotung	munggo, balatong	mung beans
bilu, lampay	plato	plate
bitog	kiti-kiti	tadpole
bubun	hita	leg, thigh
bukadu	abokado	avocado
buligi	pakitulungan	help
bulpin	ballpen, bolpen	pen
bulung	gamot	medicine
bus	bus	bus
daa	lang	only
dagangen	magtitinda	will sell
dahiya	diyan	there
dalan	daan	road
dalesan	bahay	house
dalut	sandali	for a moment

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
danà	dahil	because of
dananan	unan	pillow
dema	naman	again
denu	tungkol	concerning
diisek	kaunti	little
dilà	dila	tongue
dineg-dineg	makinig	listen
dini	dito	here
diyà	sa	to, from, at
dobung	labong	bamboo shoots
dodox	pero	but
duen	may	there
duktul	doktor	doctor
dulì	ulit	repeat
duma	kasama	companion
dutu	doon	there
ebà	bibig	mouth
ebos	tandang	rooster
edà	sakay	to board
edip	dyip	jeep
eg-ayungen	nahihilo	to feel dizzy
eg-ikagi	magsalita	to speak
eg-ilegà	magluto	to cook

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
eg-inau	matuto	to learn
eg-ipanawen	biyahe	to travel
eg-udan	umuulan	raining
eg-ugpà	nakatira	to stay, to live
eg-ugsad	nakaupo	to sit
egbaelan	ginagawa	doing, making
egbasawen	nagbabasa	reading
egbunga	magbunga	to bear fruit
egdinegen	naririnig	hearing
egkelakawan	nagmamadali	in a hurry
egkelamag	mahangin	to be windy
egkemalaan	mahiya	to be shy
egketiigan	naintindihan	understand
egkilalaen	kilala	recognize, know
eglabung	nagsasaing	cook rice
eglengen	dumadalaw	to visit
egoh	noon	when (past)
egpìpì	naglalaba	washing clothes
egpeketues	nagugutom	be hungry
egsulat	susulat	to write
egtagkup	agaw-dilim	twilight
egtebow	dumating	arrived
egtugedamen	nararamdaman	feeling

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
eleden agdaw	paglubog ng araw	sunset
emà	tatay	father
enù ka	dahil	because
endà	hindî	no
enday	aywan	don't know
enget	tama	enough
epél	bayaw	brother-in-law
etaw	tao	person
épê	kanino	whose
gai	panahon	day, time
gatas	gatas	milk
gelat	kutsilyo	knife
gemow	akyat	come up
gepalay	taon	year
getan	bundok	mountain
getek	tiyan	stomach
gimas	rimas	bread fruit
giya	luya	ginger
gugud	kuwento	story
gulè	beses	times
gusuk	tadyang	rib
hadi	nakababatang kapatid	younger sibling

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
hinagtay	hayop	animal
hoò	oo	yes
ibò	hipag	sister-in-law
idung	ilong	nose
igkani	mamaya	later today
igpedeket	selyo	stamp
igsà	tanong	question
ikam	baniig	sleeping mat
iluh	sandok	ladle
inauwi	pag-aranan	study
inay	nanay	mother
inem	inumin	drink
ini	ito	this
inikagi	sinabi	said
ipes	ipis	cockroach
ipeuwit	ipapadala	will send
itagù	ilalagay	will put
iya wé	iyan	that
iyug	likod	back
kéén	yata	maybe/I think
kaban	kahon	chest
kaenen	pagkain	food
kagi	salita	word/language

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
kagpa	dibdib	chest
kakay	nakatatandang kapatid	older sibling
kalà	kawali	frying pan
kalabaw	kalabaw	carabao
kalamunding	kalamansi	kalamansi
kalasada	daan	highway, road
kalatas	papel	paper
kalga	kargada	cargo
kalibangbang	paru-paro	butterfly
kalni	karne	meat
kamantis	kamatis	tomato
kamitelu	metro	meter
kangkong	kangkong	swamp cabbage
kani	mamaya	later
kapi	cape	coffee
kapitan	kapitan	captain
kasilà	sili	red pepper
katilà	kamote	sweet potato
kayu	kahoy	tree
kedu	mula	from
keduwan	saan galing	where from
kelang	mais	corn
kelegpang	alimasag	crab (big)

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
kelu	tabas	long knife
kelukuy	nais	desire
kemel	daliri	finger
kenà	saan	where
kenogon	dalaga	young woman
ketot	tipaklong	grasshopper
kilat	noo	forehead
kilay	mukha	face
kinehonon	bunso	youngest child
kiyumang	alimasag	crab (small)
konok	anay	termite
kopoh	gagamba	spider
kudà	kabayo	horse
kuden	kaldero	cooking pot
kulagbu	kulambo	mosquito net
kulangan	matawaran	to discount
kuntelà	kaaway	enemy
kutu	kuto	louse, lice
küwa	kumuha	take, get
labù	upo	squash (white)
lagbas	tuloy, dadaan	come in, pass by
lamisan	mesa	table
langaw	langaw	fly

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
langun	lahat	all
lansunà	sibuyas	onion
lapeg	pati, sama	including
lapus	madaling-araw	dawn
lawa	katawan	body
laylay	kuliglig	cicada
lebì lawa	panganay	eldest child
legà	baon	travel food
lekeatas	ibabaw	top
lepò	niyog	coconut
libelu	aklat	book
libutà	maputik	mud
lieg	leeg	neck
lilus	relo	watch
limegu	uod	earth worm
linadu	karamdaman	sickness
lindeg	alugbati	spinach
lipet	lamok	mosquito
lipuliyu	repolyo	cabbage
lisen	binti	leg (lower)
loyuk	kaibigan	friend
ludeng	gabi	taro
lulud	tuhod	knee

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
lumikù	uuwi	will return
ma	rin, din	also
maama	lalaki	man
mabes	pala!	so!
maen di ya	bakit	why
magtu simag	umaga	morning
malayan	mag-anak	family
mangay	pupunta	will go
manggà	mangga	mango
manuk	manok	chicken
mapulù	mahal	expensive
mata	mata	eye
mealas-alas	maanghang-anhang	peppery
mebaluy	puwede	possible
mebegat	mabigat	heavy
mebeli	mabibili	things to buy
mebengi	masarap	delicious
medoo	marami, mga	many
meedup	mainit	hot
meemis	asukal	sugar
megatus	isang daan	one hundred
megebù	mataba	fat
megenaw	maginaw	cold

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
mehapun	hapon	afternoon
meiyap	gusto	like, want
meked	ayaw	don't want
melanih	tahimik	peaceful
melatuh	isang daan	one hundred
melaud	binata	young man
meleges	malakas	hard, strong
meli	bibili	will buy
memula	magtatanim	will plant
menuwa	lugar	town, place
mepion	maganda, mabuti	good, beautiful
mesagkat	madalas	often
mesakit	masakit	painful
mesehaa	magkikita	see each other
metiig	marunong	to know
metulengan	matandaan	remember
migbael	gumawa	made
migsuwah	nagsuka	vomited
mipanaw	lalakad	will travel
miting	pulong	meeting
miyong	pusa	cat
momò	pamangkin	nephew/niece
momò	tiyuhin	uncle

MANOBO	FILIPINO	ENGLISII
mulig	maipanglilingkod	will help, do
muna	una	first
muni diyà keniko	bahala ka	up to you
munut	susunod	will follow, accompany
nanas	pinya	pineapple
neamu	mali	wrong
nebesug	busog	full
nehagtay	buhay	living
nekebugsang	langhali	noon
nekeenaw	nagising	woke up
nekesaip	nahuli	be late
nelayam	nasanay	experienced
nelipengan	nakalimutan	forgot
nematay	namatay	died
nengan	kailan	when
nesugal	tama	correct
ngadan	ano	what
ngipen	ngipin	teeth
nuenen iya wé	papaano	how
nugangan	biyanan	parent-in-law
owoy	at	and
padian	palengke	market

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
paku	pako	fern
palas	mukha	appearance
pangus	daing, tuyo	dried fish
pedu	apdo	gall bladder
pegà	suha	pomelo
pegenos	walis	broom
pehagtaw	itaas	raise
pelà, pelawà	lamang	still
pelénég	dahan-dahan	slow down
pelanggana	palanggana	basin, tub
pelula	balikat	shoulder
pengagdaw	tag-init	dry season
pengagian	paaralan	school
pengemù	kamay	hand
penuu	maupo	sit down
pesagbay	pahiram	lend
petaled	malakas	aloud
petudiyal	pato	duck
pila	magkano	how much
pilak	piso, pera	peso, money
pilmawi	pakipirma	sign
pinengalap	gulay	vegetable
pinsil	lapis	pencil

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
pintuan	pinto	door
pitsay	petsay	pechay
piyak	sisiw	chick
puliya	ampalaya	balsam apple
pusung	puso	heart
putù	sitao	beans (long)
sagbì	sagot	answer
saging	saging	banana
sakapadian	isang linggo	one week
salamat	salamat	thank you
salidan	aalis, iiwan	will leave, go
sapì	baka	cow, beef
sasang	tag-	season
sawa	asawa	spouse
sedà	isda	fish
segulê	minsan	once
segutung	talong	egg plant
seladeng	usa	deer
selagsà	isang laksa	ten thousand
seloyut	okra	okra
setawitay	mag-usap	converse
setelehadiyay	magkakapatid	sibling
siedò	iyon	that (specific)

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
sigel	paminsan-minsan	sometimes
sigep	gabi	evening, night
siini	ito	this (specific)
siku	siko	elbow
simag	bukas	tomorrow
sitelus	dalanghita	orange
sonam	langgam	ant
subeli	sobre	envelope
sugù	utos	command
sukay	pasahe	fare
sulat	sulat	letter
sulu	kuko	nail
takà	lagi	always
takem lisen	paa	feet
talingkupan	kababayán	townmate
tangtang	iwan	leave behind
tapasal	kalabasa	squash (yellow)
tatawan	bintana	window
tebulegan	bubuyog	bee
tegenek	lamok	mosquito
tektek	butiki	lizard
telaysikol	traysikel	tricycle
telehadi	pinsang buo	first cousin

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
telinga	tainga	ear
teliwadà sigep	hating gabi	midnight
temù	masyado	very
tengà	medya	half
tepayà	papaya	papaya
tepidut	tutubi	dragonfly
tepilak	alupihan	centipede
tigbakal	hinlalaki	thumb
tigol	kagamitan	implements
tigtu	talaga	really
tila	tela	cloth
tinabel	gulay	vegetable
tinggalung	asong gubat	wild dog
tinulù	tinuruan	taught
tsa	tsa	tea
tuelan	buto	bone
tukééy	kaunti	little
tuladen	kunan ng larawan	take a picture
tumenà	bababa	get off
tungtung	alitaptap	firefly
tuyang	aso	dog
ubal	matsing, unggoy	monkey
udan	ulan	rain

MANOBO	FILIPINO	ENGLISH
ugsad	maupo	sit down
ukai	bukasan	open
ulan dé	huwag na lang	never mind
ulas	oras	hour
uled	ahas	snake
ulu	ulo	head
uman	tuwing	every
umelen	inahing manok	hen
ungayà	gusto, kailangan	want, need
ungéh	daga	mouse, rat
usa	usa	deer
uyot	gusto	want
wayeg	tubig	water
yaka	huwag	don't